

Георгій Хардунт

Майстер графічних робіт
та державної символіки

9 березня (25 лютого) виповнюється 130 років від дня народження геніального українського художника-графіка Г. І. Нарбута (1886-1920).

Георгій Іванович Нарбут прожив недовге, але яскраве творче життя. Його внесок у розвиток українського мистецтва справді вражає: від книжкових мініатюр до державної символіки. Він виробив український барочний стиль художнього шрифту та графіки, відродив класичне мистецтво силуету.

Георгій Нарбут народився на хуторі Нарбутівка Чернігівської губернії. Його батько, що належав до старовинного, але збіднілого дворянського роду, як на сільського поміщика був освіченою людиною, адже він закінчив Київський університет. Мати, дочка священика, вийшла заміж зовсім молодою, Георгій (Єгор) був третім з дев'яти дітей. Малюнок цікавив його змалку. Мати навчила його робити витинанки з кольорового паперу, якими зазвичай прикрашали українські хати. Лаконічність цього народного мистецтва проявилась пізніше в його знаменитих силуетних картинах. Малювати Георгій розпочав, навчаючись в Глухівській гімназії. Його дуже цікавили шрифти, особливо готичний та старослов'янський. У нього також прокинувся інтерес до геральдики та української старовини. У 1903 він створив перші графічні роботи.

У 1906 р. Георгій Нарбут поступив до Петербурзького університету. Малюнок і живопис цікавили його більше, ніж заняття на філологічному факультеті.

Деякий час він вчився у художників І. Білібіна і М. Добужинського, удосконалював майстерність у Мюнхені. Після повернення до Петербурга став членом мистецького об'єднання «Мир искусства».

У 1910–1912 рр. працював над ілюстраціями до казок Ганса Крістіана Андерсена, байок І. Крилова, народних казок, які вважаються класикою книжкової ілюстрації. Виробив власний стиль оформлення книг в єдності зі шрифтом, що зміцнило його репутацію майстра з великим смаком. Нарбутів петербурзький учитель Іван Білібін казав, що він "талант необъятных размеров". Міг виконати, здається, все: акварель,

силуети, шрифти, геральдичні композиції, лубок, книжкові ілюстрації. Малював однаково вправно і правою, й лівою рукою, використовуючи перо і чорну туш. З пам'яті міг повторити найскладніший орнамент. В Петербурзі Нарбут спеціально одягався за модою 1820-х, носив бакенбарди, розмовляв мовою пушкінської епохи.

Влітку 1912 Георгій Нарбут здійснює подорож з Чернігова до Ніжина, гостює в Нарбутівці, де знайомиться з Вірою Павлівною Кир'яковою.

5 липня 1912 відбулись їх заручини, а 7 січня 1913 було зігране весілля.

У березні 1914 у них народилася дочка Марина, а в січні 1916 року - син Данило, майбутній театральний художник, лауреат Шевченківської премії.

Нарбут виконував численні силуетні портрети друзів, з рідкісним талантом підкреслюючи найкраще в людській індивідуальності. Витонченими силуетними малюнками оформлював книжки, і не мав собі рівних у цьому жанрі. Особливо охоче він працював над замовленнями, тематично пов'язаними з Україною, його захоплював стиль ампір і давня українська гравюра. Як чудовий знавець українського стародавнього мистецтва і геральдики, він вико-

нав безліч гербів, ілюстрував та оформлював Малоросійський Гербовник В. Лукомського і В. Модзалевського, книги «Герби гетьманів Малоросії», «Старовинна архітектура Галичини», «Стародавні садиби Харківської губернії» та ін. Свій герб Нарбут підписав так: «Мазепинець полку Чернігівського, Глухівської сотні, старшинський син, гербів і емблем живописець» (1912).

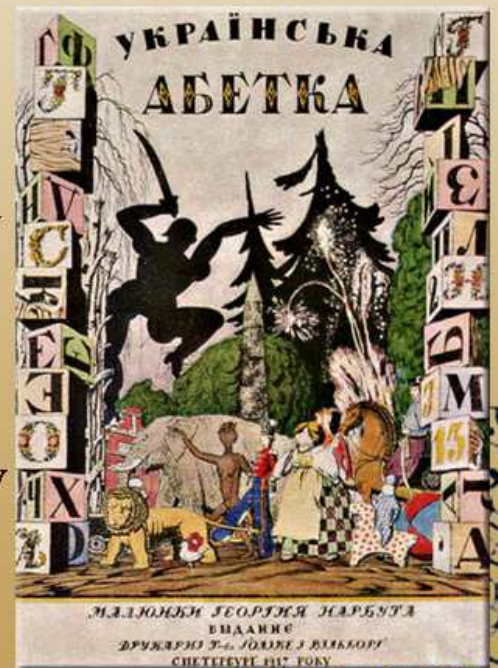
1917 р. Нарбут переїхав до Києва. Його дім у Георгіївському провулку, 11, поруч із брамою Заборовського, біля Софійського собору, став неофіційним салоном митців, літераторів і науковців. Шість кімнат займали, окрім сімейства самого Нарбута, його мати і сестра. Також там жив із дружиною Тасею (Наталією) Вадим Модзалевський український історик, генеалог, архівіст, археограф. Вони з Нарбутом товаришували ще з 1912 року. Кімнати в будинку нагадували музей, адже обидва, і Модзалевський, і Нарбут, кохалися в українській старовині. Довкола Георгія Нарбута невдовзі утворилася «мистецька родина», у якій об'єдналися «працьовники різних галузей мистецтва на ідеологічній платформі».

Ядро гуртка, його «ініціативну групу», скла-
дали окрім самого Нарбута Юхим Михайлів,
Павло Тичина, Михайль Семенко, Олександр Чап-
ківський, Лесь Курбас, Пилип Козицький, Федір Ернст.

Георгій Нарбут був ексцентричною
людиною. Йому подобалося влашто-
вувати всілякі витівки й «забави». Він
і вдягався украй оригінально: мистец-
твознавець Федір Ернст згадує його
«темно-синій жупан старовинного
крою з старовинними срібними гуд-
зиками»; художник Юхим Михайлів –
«широку блузу з безліччю складок» і
«жовті чоботи». Збоку почепляв шаб-
лю, і так показувався в місті. Своїм
зовнішнім виглядом Нарбут нагаду-
вав витвір того самого козацького бароко, яким він так
захоплювався.

У 1917 р. головною для Нарбута стала робота над малюн-
ками для «Української абетки», яка вважається вершиною
його творчості і нині приваблює невичерпністю худож-
ньої фантазії. Збереглося п'ятнадцять аркушів абетки та
композиція обкладинки, де майстер
продемонстрував велике розмаїття
технічних прийомів: силуети чорні на
білому та білі на чорному, різнохарак-
терні штрихи, використав автентичні
шрифти, флористичні ініціали.
В ілюстраціях на кожну літеру він під-
бирав слова, що утворювали змістовну
композицію, сповнену настрою.

Наприклад, літера «Г» відображена словами «гетьман», «голуб», «гвинт». Разом з іншими зображеннями на цю літеру, присутніми на малюнку: «ганок», «герб», «гармата», складається алегорія на утворення української держави.

А

Зіма
зірка
заєць
ЗЗЗЗ

З

У грудні 1917 р. голова Центральної Ради Михайло Грушевський оголосив конкурс на виготовлення українських грошей, де переміг Георгій Нарбут. Він щедро оздобив купюри декоративними шрифтами і пишними орнаментом в стилі українського барокко, вперше використав зображення тризубця як державного гербу України. Цей символ князя Володимира Нарбут обрав, вивчаючи монети часів Київської Русі.

29 квітня 1918 р. до влади прийшов уряд на чолі з генералом Павлом Скоропадським, який був проголошений гетьманом. Замість Української Народної Республіки постала Українська Держава. Скоропадський замовив Нарбуту інші українські гроші - гривні. Художник розробив ескізи купюр 10, 100 і 500 гривень, на яких повторив варіант тризубця. Шедевром вважається Нарбутові 100 гривень, у народі - «Горпинка», бо на купюрі зображена молодиця. Загалом Нарбут створив 13 українських банкнот із 24 випущених у 1917-1920 рр. Перші українські гроші й понині зберігаються в колекціонерів.

Розробляв Нарбут і нові державні символи, в першу чергу печатку та герб. Прототипом печатки Української держави стала печатка гетьмана Івана Скоропадського. За розробку нових символів державності - герба й печатки Нарбут отримав від гетьманського уряду немалі на той час гроші - 200 карбованців.

Одним з замовлень були і проекти одягу для урядовців гетьмана Павла Скоропадського. Перші українські поштові марки також

були створені за малюнками Нарбута.

Г. Нарбут посів місце професора щойно організованої Української Академії Мистецтв, а з лютого 1918 р. прийняв на себе обов'язки ректора.

Коли розпочалось видання журналу «Наше минуле», він створював обкладинки та заставки для нього. У дусі народного орнаменту з вражаючою простотою і декоративністю виконав оформлення журналу «Мистецтво». Приймав активну участь в організації музею – зібрання В. Ханенка. Багато уваги приділяв підготовці художників книги у своїй графічній майстерні. Малюнкам Нарбута київського періоду властиві максимальна лаконіч-

ність, простота і народність в образах і мотивах. У 1918 році Нарбут розлучився з Вірою і незабаром одружився з Наталією Лаврентіївною Модзалевською.

В цей короткий, але надзвичайно плідний період Нарбут створив свої кращі твори. Останнім великим мистецьким задумом художника було ілюстрування «Енеїди» Івана Котляревського, але він встиг виконати лише одну ілюстрацію. Помер Георгій Нарбут від тифу 23 травня 1920 р. і похований на Байковому кладовищі. Передчасна смерть не дала закінчити художнику "Українську абетку", нереалізованим лишився його задум ілюструвати "Енеїду"...

Вплив Георгія Нарбута на подальше формування української графіки надзвичайно великий. Книжки, оформлені Нарбутом, багаторазово перевидавались, а його роботи стали значним надбанням українського мистецтва ХХ століття. З прийняттям Україною незалежності геральдика і шрифти Г. Нарбута знову зайняли поважне місце в усіх сферах життя. У більшості державних документів України і дотепер використовується нарбутівський шрифт.

Підготовлено науково-методичним відділом
НТБ КНУТД

